

POVEST O GRADU

(Miodrag Pavlović: „Obrana našeg grada“)

Pesma je mreža. »Pesma je jedan raspored reči, prema tome i raspored onoga što reči nose«. To je početna rečenica penušavog, uronjenog usred jednog neprekidnog i disperzivnog procesa previranja teksta, mnogostrukim registrima evociranja usaglašenog Pavlovićevog eseja posvećenog pesničkoj imaginaciji kao neposrednom iskustvu. Naravno, pakleno heterogenom, telesnom iskustvu reči. U toj se mreži, u njenim čvorištima, u pluralitetu žaništa, sakuplja i osipa jezik. Poput rasprskavanja talasa o hrid, jezik se u pesmi sudara sa samim sobom i peni. Figura mreže je pesnička razdeoba tog unutrašnjeg ključanja jezika, unutrašnjeg, neposrednog iskustva reči. Neobična je ta pena koja ume da bude i plamen, koja je kadra da bude i većinom osnovom reči, njena materija, njeno telo, erotično i produktivno. I zaista, Pavlović će pomenuti esej zaključiti: »Pesnik piše zbog same reči, a ne zbog gramatičke tehnike. Za reč koja ostaje, i sam plamen je osnova tvrda kao mramor«. Oduvek manje ili više naglašavana kako u pesničkoj operaciji tako u analizama pesničkih tekstova, gramatika je ipak samo uzgredno sredstvo, čiju metafizičku, posredovanu prirodu pesnik sasvim dobro poznaje, udovoljavajući mitu intelektualne komunikacije. Otuda ne i neophodno kada je reč o samoj pesmi i njenom generativnom tekstu. Pesma izrasta, premežavajući sebe i svoj jezik, izvan svake gramatike, u odsutnosti tehnike kao konačnog skupa pravila za sporazumevanje i metafizičkog jedinstva subjekta kojeg pretpostavlja njena bit.

Međutim, pročitamo li ponovo prve pesničke knjige Miodraga Pavlovića, knjige koje su nesumnjivo aktivno doprinele omogućavanju jednog drukčijeg, do tada kod nas nečuvanog pesničkog prostora i začele plodno račvanje u jugoslovenskom poratnom pesništvu, susrešćemo se sa osobenom pozornicom gore hitro ocrtanog lika pesničke reči i rekurentnog postupka kojim, misleći tu reč, Pavlović čita samog sebe. U sudbini je pesničke reči da bez prestanka samu sebe kuša. I možda je najteži kamen kušnje upravo odnos poezije prema sociolektu. Naime, kako se ponaša, koji je udes pesničke reči kada ona izvire iz okrilja kolokvijalnog idioma? Tom pitanju ćemo sintetički i, u istom mah, mrežasti odgovor moći možda kao najbolji da predložimo ono što se da otkriti čitanjem pesničkog teksta *Obrana našeg grada*,* upravo pesme čija nesumnjiva uspešost i umetnička vrednost jemče svu dalekosežnost pitanja za samu pesničku praksu.

I

Pozornica pesme je najpre tačka, ali ona pulsira; traži da gleda i da bude gledana. U potpunoj tišini, i kada ništa ne protiče, jedino ona otkucava i zahteva da se sluša. Zahteva drugu tačku. Obraca se. Ona je reč koja pita. Glas koji sluti i znatiželju ćutanja. Noć je upravo, govori taj glas, doba ćutanja, doba kada zalazi ulična vrela, kada anonimno tržište različitih šumova, odlomaka rečenica, jačih ili slabijih zvukova, prestaje sa radom. U toj noći kao prostoru daljine, kao »zvonu visine«, začinje se Pavlovićeva pesma. Sve je evakuisano, a ipak je nešto ostalo, neka skrivena snaga sa kojom, izgleda, jedino može pesma da računa. Obratiti se i pitati, a potom samoj pesmi pre-

pustiti nastavak. Prava strategija je pesnika: pouzdati se u pesmu. Usred pustog grada na dnu prazne ulice, u žizi ukrštenih i otvorenih pogleda, ona će nas podsetiti na mesto otkuda potiče, na prirodu glasa koji je vodi.

T. S. Eliot veli da pesnik »iz zvukova koje je čuo mora da stvori svoju melodiju i svoju harmoniju«. Ono što dan rađa, noć preobražava. Glas koji vodi pesmu jeste mnoštvo odjeka čiji su izvori nestali zajedno sa suncem. I kada govor prestane, pesma nas seća na njega. Pesnik operiše sa tim odjecima koji se, održavani i ponavljani u sve drukčijim prostorima, svaki put, u isti čas, sažimani i proređivani, upisuju jedan u drugi, čitajući se međusobno. Preko svoje odsutnosti, preko izrazito pesničkog umnogostručavanja odjeka, okomito i vodoravno, popreko i pravo, ulična vrela se smešta u pesmu. Odjeci rastu i ponovo naseljavaju pustu ulicu.

II

Noć je sada ispunjena zvucima dana. Dijalog teče pojačavajući dramatski registar pesme. Pesma napušta monološki prostor i konačno ustoličava mrežu. Popništa, raskrsnice, dvostrukosti, okna. Topika grada postaje topikom pesme. Geografija i retorika se stiču u istom liku: lavirint pesme koji izjednačava reči i stvari, snagu ljubavi i snagu frivolnosti. Puki razgovor postaje demonskim. Drama pesme podvostručava svakodnevnju dramu grada. U pesmi nijedna reč nije manje vredna od druge. Ulančane, one su naprosto plazmatični mlaz jezika koji ništa ne ostavlja netaknutim. Svaka belina, svaki brisani prostor, pripada mu kao rub koji ga deli od bezdana u koji će sunuti, bezdana u kojem se prekida sa svakom čednošću značenja, sa svakim transcendentnim smislom.

Kolokvijalni idiom je potpuno amalgamisan. I kao da je mukla legura pesme njegovo istinsko utočište. U njemu on menja svoj karakter najbolje opisan metaforom kruga, kruga razgovora u kojem smo neprestano uvereni u konačno sporazumevanje, u zatvoreno značenje, u prisutnost jedinstvenog Logosa. Postaje beskonačnim šahovskim poljem, živim i otvorenim. Tobažnja korisnost razgovora se razgrađuje u pesmi. Pesma je čista nekorisnost i utoliko uvek više nego korisna budući da je neprestano pred alternativom: ili je nešto bitno ili je ništa. Hijerarhija pukog komuniciranja, hijerarhija smisla i njegove korisnosti, biva činom pesme dekonstruisana.

Ukratko, *Obrana našeg grada* je svojevrсна arheologija frivolnog. *Arheologija* koja o onome *arché* zna da je beskrajno račvanje.

III

Apologia je uvek *anti-Logos*. Pavlovićevu pesmu vodi upravo taj neprijateljski instinkt prema jedinstvenom, izuzetnom, svuda prisutnom, sveobasjavajućem, prema *Logosu*. Grad je množina ulica, prozora, ljudi, pluralitet jezika, igra intenziteta, dakle, poput same pesme, — mreža, ulančani beočuzi. Takav je Pavlovićev »naš grad«. I pesma je njegova — *tišina tog Grada*. Tišina je za Pavlovića »shvatanje«, pesničko razumevanje. *Shvattiti* Grad kao grad, kao mnoštvo u kojem se ne gubi jedno, ali se neprestano cepa na dvoje u procesu previranja, razlučivanja, znači *braniti ga, udarati* protiv onoga što nije sposobno da nemuštim jezikom istovremeno izrekne Jedno i Sve. To je heraklitovski grad neprekidnog rata, »razvejani grad« (u jednoj drugoj Pavlovićevoj pesmi, *Orfej u Koreji*). I pesma je vejanje koje prati razvejanost grada, njegov je rov, njegov »arhiv tragova«.

Čitati taj *arhiv* znači penjati se »stubom sećanja«, stubom beskrajja. Na mestu apsolutne pretnje, u pustinji, diže se taj granati stub Grada, kojem je Pavlovićeva *Obrana* obećanje dato u pesničkom jeziku da će njegov *arhiv* biti pročitana na produktivan način. Da će njegovi tragovi biti pažljivo otkriveni i praćeni, da će njegovi odjeci biti autentično upisivani u pesmu.

IV

Parafrazirajmo jednog autora dragog i Pavloviću, Angelusa Silesiusa: *Okom kojim gledam Grad isto je ono kojim on mene gleda*. Takav je odnos i života i poezije, kao i njihovih jezika. Pesma imaginira kolokvijalnost, dva vremena pričaju o trećem. Neobična je ta priča u kojoj se u terminima pesme govori o terminima grada, u kojoj je raskomadani prostor uveden u mnogostruko vreme pesničkog jezika. U toj povesti o gradu kratko se kazuje da ono što odlučuje o odnosu pesme i reči da je ono što to dvoje deli približavajući. Upravo *Obrana našeg grada* »u haotičnoj gomili dnevnog iskustva nalazi ono što je trajno«, kako piše Pavlović 1963. godine u eseju *Pesnik i vreme*.

Odoleti identitetu, brisanju mreže, svodenju razlike, poreći pravu liniju a ustoličiti arabesku, stramputicu, nesvodljivu, radikalnu drugotnost, to bi mogao da bude Pavlovićev pesnički program čijeje obrise naziremo kolliko u njegovim pesmama toliko, još eksplicitnije, u njegovim esejima. I upravo *Obrana našeg grada* je »manifest razlikovanja« grada (»grada Ljubavi«), razlika stvaralački pročitana u njenoj različitosti.

* Poema koja je u knjizi prvi put publikovana u *Stubu sećanja*, »Novo pokolenje«, Bgd. 1953, a reprizirana u *87 pesama*, »Nolit«, Bgd. 1963.